

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В АПК: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

О.В.Шебаніна, доктор економічних наук

О.В.Короткова, аспірантка

І.О.Піюренко, аспірантка

Миколаївський державний аграрний університет

Висвітлено сутність інвестицій, інновацій та пов'язаної з ними діяльності організаційних структур АПК. Виявлено існуючі в їх розвитку проблеми. Запропоновано основні напрямки і конкретні пропозиції щодо їх вирішення.

Важливим напрямком підвищення конкурентоспроможності української продукції (як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках) є активізація інноваційно-інвестиційної діяльності. Проблеми, пов'язані з розвитком останньої, розглядалися у наукових працях вчених: закордонних – Г.Александера, Дж.Бірмана, Дж.Кендрика, А.Кейна, А.Маркуса, Р.А.Фатхутдінова, У.Шарпа; вітчизняних – П.І.Гайдуцького, В.М.Геєця, О.І.Дація, М.І.Кісіля, М.Ю.Коденської, М.М.Кропивко, Г.М.Підлісецького, П.Т.Саблука, С.О.Юшина та ін.

Однак, незважаючи на це, деякі питання все ж залишаються не до кінця узгодженими і вирішеними. Метою даної статті є визначення сутності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств АПК, існуючих тут проблем та дійових заходів щодо вирішення останніх.

За визначенням У. Шарпа, Г. Александера, Д. Бейлі [7], для підприємств інвестиції означають модернізацію і технічне переоснащення, впровадження енерго- й ресурсозберігаючих технологій, а отже зменшення частки матеріальних витрат у структурі собівартості та збільшення оплати праці, виробництво конкурентоспроможної продукції. Для економіки в цілому це означає насичення ринку високоякісною продукцією, зростання сукупного попиту, збільшення споживчих витрат та дохідної частки ВВП.

Інвестиція як економічна категорія означає відносини між суб'єктами інвестиційної діяльності з приводу довгострокових вкладень капіталу у виробництво з метою отримання прибутку та задоволення індивідуальних, колективних та суспільних потреб. Причому, ця категорія не може бути обмеженою лише економічним виміром і повинна доповнюватись соціальним, екологічним, техніко-технологічним, інформаційним та деякими іншими вимірами.

По суті, інвестиціями називають всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту. За визначенням Н.М. Давиденко [1], сутність інвестиційної діяльності підприємств полягає в організації фінансово-грошових потоків і управління ними з метою ефективнішого використання грошових засобів.

В останні роки все більше запроваджуються такі форми інвестування, як селенг, лізинг, форвардні та ф'ючерсні контракти, опціони, страхові відшкодування. Їх перевагами є насамперед: фіксована вартість, можливості зростання гудвілу в зв'язку з використанням фінансових інновацій, наявність зовнішнього контролю за застосуванням плану використання ресурсу.

Основою економічно сталого розвитку є застосування інновацій. За визначенням Дж. Шумпетера [8], вони пов'язані із запровадженням нових товарів, або їх нової якості та нових методів виробництва, відкриттям нових ринків, отриманням нових джерел сировини або з принциповими змінами в наявній галузевій структурі.

Розроблення і запровадження інвестиційно-інноваційних проектів є невід'ємною умовою переведення виробництва на інноваційну модель. Вона все більше стає стратегічним напрямом соціально-економічного розвитку будь-якого регіону і Криму.

На увагу, на наш погляд, заслуговує пропозиція М.І. Лобанова та Н.О. Шквирі [6] щодо створення центру інновацій-

ного розвитку АПК – як самостійного госпрозрахункового підрозділу вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ. Його завдання полягає у проведенні аналізу інноваційного потенціалу, забезпеченні наукової та іншої науково-методичної підтримки реалізації програм інноваційного розвитку регіону, у тому числі через механізм програмно-цільового фінансування.

Координатором діяльності вказаного центру є спостережна рада, голова якої – директор. Складовими центру є його п'ять відділів: апробації і доведення наукових розробок до інновації; маркетингу інновацій; навчально-тренінговий; інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності; розробки і експертної оцінки інноваційних проєктів. Кінцевою ланкою центру інноваційного розвитку є господарства, в яких здійснюються інновації.

Осередком інноваційної культури могли б стати сільсько-господарські технополіси, створені принаймні по одному в кожному з регіонів нашої країни. Вони дозволять децентралізувати аграрний науково-технічний потенціал, стануть регіональним осередком технологічного розвитку, які об'єднують в науково-виробничий моноліт аграрні заклади освіти різних рівнів, науково-дослідні інститути і станції, підприємства різних форм власності з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції і сировини [3].

Науково-дослідна сфера має орієнтуватися на ринок новітніх розробок, вивчати попит на наукову продукцію, створювати такі технології, які б в умовах сучасної економіки відповідали критеріям ефективності, були маловитратними, ресурсоощадними й екологічно безпечними [4].

Належного успіху у розвитку інноваційної діяльності можна досягти лише маючи відповідну інноваційну інфраструктуру, яка надає різноманітні послуги (накопичує і передає інформацію щодо різних інноваційних продуктів, акумулює необхідні для здійснення інновацій фінансові ресурси, формує бази даних про кваліфікованих спеціалістів у сфері інноваційної діяльності).

Дослідження вітчизняних науковців свідчать про те, що дійсну участь у інвестиційних процесах здатні брати не більше 15 % аграрного сектора, а в інноваційних – взагалі не більше 3%. За таких умов, навіть за наявності суттєвого приросту інноваційно-інвестиційних ресурсів, існує ризик збиткового їх використання [9].

Завдання, що покладаються на департамент інноваційного розвитку, передбачають: розробку інноваційної програми розвитку підприємства, розробку та контроль за здійсненням інноваційних проектів; постійне удосконалення структури підприємства з метою підвищення ефективності роботи кожного працівника і колективу в цілому; розроблення плану заходів з модернізації і реконструкції виробництва; орієнтацію розробників і виробництва на задоволення вимог споживачів до продукції, що випускається; забезпечення правильного обліку та звітності щодо інноваційної продукції [5]. Головним завданням інвестиційної політики держави є якісне поліпшення виробничих потужностей АПК та підвищення ефективності виробництва. Ураховуючи зростання самостійності регіонів у здійсненні інвестування розвитку сільського господарства і пов'язаних з ним переробних галузей, в кожному з них необхідно визначити регіональні потреби суб'єктів господарювання в інвестиціях та можливості освоїти очікувані суми.

Серед проблем, які виникають в агропромисловій сфері при впровадженні інновацій, можна виділити такі: відсутність науково-технічної інформації щодо самих розробок і їх впровадження на підприємствах України; невиправдано довга і складна процедура розгляду інноваційних проектів з метою надання їм певних пільг; відсутність ефективної системи фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням і збереженням спеціалізації підприємств; високий економічний ризик у зв'язку зі значними витратами виробництва на нововведення і невизначеністю ринку збуту; певні труднощі в одержанні пільгових кредитів; невідповідність існуючої в Україні нормативної бази сучасному рівню розвитку

світової техніки; нестача обігових коштів; відсутність кваліфікованих кадрів [2].

Впровадження інновацій особливо необхідно у таких капітаоемних галузях АПК, як виноградарство і виноробство, що є пріоритетними, наприклад, у Кримському регіоні. Головна складова інноваційної діяльності тут – визначення стратегічних напрямів розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу даного регіону.

Слід вказати, що інноваційний розвиток виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК гальмується нестачею джерел інвестицій в Україні, внутрішні можливості якої досить обмежені. При цьому інвестиційна активність як внутрішніх, так і зарубіжних інвесторів у нашій країні є досить низькою, основними причинами цього є: неоднакові «правила гри» для учасників фінансового ринку; надмірно великий податковий тиск на товаровиробників; гостра нестача оборотних засобів у підприємств; бартеризація взаєморозрахунків між партнерами; велика плінність висококваліфікованих науково-технічних кадрів; недосконалість правових і законодавчих основ інвестиційної діяльності.

На жаль, основна частина інвестицій в нашій країні нині спрямована на підтримку розвитку виробництва сировини, яка експортується, а не готової кінцевої продукції, що є економічно необґрунтованим. Факторами, що стимулюють інвестиційну діяльність в АПК сьогодні є: зростання обсягу валового внутрішнього продукту, підвищення доходів населення, зміцнення платіжно-розрахункової дисципліни, поліпшення фінансового стану підприємств.

Говорячи про залучення в нашу країну іноземних інвестицій, слід вказати, що на початок 2006 року вони досягли майже 8,4 млрд дол. США (на особу населення – 176 дол. США). Питома вага сільського господарства і харчової промисловості становить 16% [1]. Але слід визнати, що вказаної суми іноземних інвестицій Україні не вистачає. Загальна сума прямих іноземних інвестицій в економіку АР Крим станом на 1.01.2006

р. дорівнювала **460367,04** тис. дол. США, на **1.01.2007** р. – **577389,77** тис. дол. США. Що становило відповідно **2,7** і **2,7** %% розміру цього показника по Україні в цілому.

Для залучення більших обсягів іноземних інвестицій в АПК України необхідні чіткі і прозорі дії в оподаткуванні, в системі мита, в ліцензуванні окремих видів діяльності.

Найбільш прийнятною формою залучення іноземних інвестицій є спільні з іноземним капіталом підприємства. На початок **2006** р. в сільському господарстві було майже **320**, а в харчовій промисловості – **720** підприємств з іноземними інвестиціями [1].

Спільні з іноземними вкладниками підприємства приносять в економіку України сучасні технології, що особливо важливо для експортно-орієнтованих галузей, якими, зокрема, є виноградарство і виноробство. Водночас вони створюють нові робочі місця, сприяють підвищенню рівня зайнятості населення.

Найбільш перспективними напрямками залучення іноземних інвестицій у виноградарсько-виноробний підкомплекс АПК нашої країни є впровадження високопродуктивних технологій вирощування винограду та виноградних саджанців; оновлення й модернізація підприємств підкомплексу; створення потужностей та сировинної бази для виробництва тари й пакувальних матеріалів; розвиток машинобудування, що виробляє техніку та обладнання для виноградарства і виноробства; налагодження випуску хімічних засобів для захисту виноградників від хвороб та шкідників тощо.

Актуальними завданнями підприємств і об'єднань виноградарсько-виноробної вертикалі в АПК є: збільшення обсягів продажу продукції, освоєння нових ринків збуту, ефективне використання наявного потенціалу; підвищення безпеки виробленої продукції та гарантування захисту прав споживачів; формування системи прозорого і вільного ціноутворення; розроблення і впровадження державних стандартів і сертифікатів відповідності продукції міжнародним вимогам; інтенсифікація технологічних процесів, модернізація, техніч-

не переоснащення та реконструкція діючих і створення нових підприємств; впровадження новітніх технологій, що забезпечують високу якість виробленої продукції та зниження її собівартості (насамперед – за рахунок комплексного, безвідходного використання сировини); створення сприятливих умов для залучення інвестицій (як вітчизняних, так і іноземних); застосування системи заходів щодо боротьби з тіньовим сектором виробництва і продажу продукції підкомплексу тощо. Однак слід визнати, що більшість підприємств у зв'язку з нестачею у них фінансових і матеріальних ресурсів не в змозі самостійно вирішити перелічені вище завдання. Їм необхідна дійова державна підтримка.

Основними причинами доцільності державного регулювання розвитку АПК нашої країни є наступні: доцільність забезпечення продовольчої безпеки; недостатні рівні конкурентоспроможності та ефективності сільськогосподарського виробництва; ціновий диспаритет; значний ризик ведення агробізнесу та його висока ресурсомісткість. При цьому невід'ємними умовами забезпечення належного рівня конкурентоспроможності продукції, підприємств і виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК в цілому є:

- побудова ціноутворення з урахуванням інтересів як виробника, так і споживача. При цьому перший з них повинен одержувати від реалізації своєї продукції доходи, достатні для відтворення, що у сучасних умовах досягається за допомогою дотування та субсидування. А другий має можливість купувати необхідну йому якісну продукцію за доступними цінами;
- вироблювана в Україні продукція має відповідати міжнародним стандартам якості. Тому її товаровиробники повинні одержувати диференційовані доплати за якість своїх товарів;
- забезпечення еквівалентності міжгалузевого обміну – шляхом запровадження обґрунтованих еквівалентних цін на вироблювану продукцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давиденко Н.М. Активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України / Н.М. Давиденко // *Агроінком*. – 2007. – № 9-10. – С. 73-76.
2. Іртищева І.О. Інвестиційно-інноваційний розвиток агропродовольчої сфери Причорноморського регіону / І.О. Іртищева // *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2007. – Випуск 3, т. 1. – С. 195-200.
3. Концепція соціального відродження села. – К.: УАЕ, 2000. – 20с.
4. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК – вимоги часу / [П.А.Лайко, Бабієнко М.Ф., Музика П.М., Бузовський Є.Л., Гойчук О.І., Кулаєць М.М.] // *Економіка АПК*. – 2007. – №12. – С. 85-91.
5. Левченко Ю.Г. Напрями удосконалення управління інноваціями на підприємствах харчової промисловості / Ю.Г. Левченко // *Агроінком*. 2007. – С.87-92.
6. Лобанов М.І. Регіональні центри в системі інноваційного забезпечення агропромислового виробництва / М.І.Лобанов, Шквиря Н.О. // *Агроінком*. – 2007. – №9-10. – С. 60-63.
7. Школьник Л. Управління якістю – основа досконалості виробництва / Л. Школьник // *Конкуренція*. – 2004. – №3. – С. 2-4.
8. Schumpeter J.A. Entrepreneurship as Innovation. In: R. Swedberg (ed) *Entrepreneurship* // Oxford University Press, 2000. – P. 51–75.
9. Юшин С.О. Аутосорсинг і дорадництво в аграрному секторі економіки / С.О.Юшин, Брусенко М.А., Повна С.В. // *Агроінком*. – 2007. – № 9-10. – С. 32-35.